

Privat, enskild; personlig; hemlig. — **Privatbank**, enskild bank. — **Privatim**, lat., enskilt; utan vittnen; icke offentligt. — **Privatist**, studerande, som genom enskild undervisning el. i privata läroanstalter beredes till student- el. realskolexamen.

Privata högre lärarinneseminariet i Stockholm nedlades med utgången av vårterminen 1931 (se vidare Högre lärarinneseminariet).

Privatdetektiv, detektiv (jfr d. o.), som utövar sitt yrke på enskilda uppdrag utan att vara anställd i polisens tjänst.

Privaträtt, jur., sammanfattningen av de rättsatser, som bestämma enskildas förhållanden till varandra och alltså avfattats med hänsyn huvudsakl. till de enskilda intressena. Se vidare Civilrätt och Rättsvetenskap. C. G. Bj.

Privilegia exclusiva, se Patentlagstiftning.

Privilegier (lat. *privilegia*), lagar el. andra rättsregler, varigenom vissa personer el. samhällsgrupper få en förmånligare rättsställning än medborgarna i allm. I äldre tid hade privilegielagstiftningen utomordentlig betydelse. Till väsentlig del reglerades då medborgarnas rättsställning genom p., som åt vissa grupper gävo rättsliga företräden, samt idigt som de pålade dem särskilda förpliktelser. Framför allt voro de för hela folkklasser gällande p., ståndsprivilegierna, av vikt. Sedermera har rättsutvecklingen överallt gått i den riktningen, att generella normer meddelats och den legala likställigheten upphöjts till princip. I de flesta länder ha p. numera en mycket undanskjuten plats i rättsystemet; i kulturstaterna framstå de i allm. såsom oväsentliga relikter av gångna tiders samhällsorganisation.

I Sverige brukades ordet p. för första gången i Kristofers från mitten av 1400-talet härrörande landslag, som tillförsäkrar andligt och världsligt frälse åtjutande av deras »privilegia och gamla frihet». Med reformationen avskaffades i huvudsak de p., som tillkommo kyrkan, men det världsliga frälsets företrädesrättigheter bibehölls. Den första kodifikationen av de adliga p. innefattas i Johan III:s p. av 1569; 8 okt. 1617 utfärdade Gustav II Adolf mera fullständiga p. för ridderskapet och adeln. Under 1600-talet blev privilegielagstiftningen av betydelse även på andra områden. Kyrkans prästestånd utverkade för sig med biträde av de båda övriga ofrälse stånden p. vid 1647 års riksdag, vilka trycktes och utfärdades 28 nov. 1650. Näringslagstiftningen var vid denna tid ett slags privilegielagstiftning. Städernas anläggning uppmuntrade genom beviljande av särskilda förmåner för dem och deras borgerskap. På dylikt sätt uppmuntrades bergshanteringen, varjämte för särskilda industrigrenar bildades mäktiga bolag, åt vilka förlänades monopol för att skaffa staten inkomster. I 1720 års R. F. § 49 bestämdes, att inga nya p. för ett helt stånd fingo medgivas utan ständernas vetskap och samtycke; i enlighet härmed utfärdades ridderskapets och adelns p. 16 okt. 1723, vilka visserligen sedermera genom särskild lagstiftning till större delen blivit upphävd men i vissa punkter stå kvar. S. d. utfärdades sär-

skilda p. för prästerskapet. Borgerskapets el. ständernas p. reglerades i olika specialförfattningar.

I 1809 års R. F. upptogs ett förbud mot monopol i den form, att konungen ej finge »till vinning för sig och kronan eller enskilda personer och korporationer några monopolier fastställa». Därjämte återupplivades i § 114 den i 1720 års R. F. intagna, i 1772 års R. F. förnyade bestämmelsen om förbud mot nya p:s utfärdande utan samtliga riksständets vetskap och samtycke, med tillägg, att i samma ordning p. kunde underkastas förändringar och jämkningar. Vid antagandet av den nya R. O. 1866 ändrades R. F. § 114 så, att däri bestämdes, att »de forna riksständens privilegier, förmåner, rättigheter och friheter skola, där de ägt oskiljaktigt sammanhang med den stånden förut tillkommande representationsrätt och således med denna upphört, fortfarande gälla». Vidare bestämdes, att ändring el. upphävande av dem ej skall kunna ske utan genom konungens och riksdagens sammanstående beslut och med bifall av ridderskapet och adeln, om frågan rör detta stånd, el. av allmänt kyrkomöte, om frågan rör prästerskapets och kyrkans p. H. T. n.

Privilegiärad, utrustad med företrädesrättigheter (privilegier).

Privilegium, lat. (av *privus*, enskild, och *lex*, lag), enskild förmån, särskild frihet till något, företrädesrättighet. Se Privilegier.

Privy council [pri'vi käu'ns], eng. »hemliga rådet». P. i England leder sitt ursprung från de normandiska kungarnas feodala hov. Ur detta utbildade sig ett särskilt konungens råd, som kom att utöva den kungl. domsrätten och den centrala förvaltningen. Långa strider ha förts, särskilt under medeltidens senare del, om sammansättningen och storleken av detta råd. Kungamakten lyckades dock utestänga feodalbaronerna och göra det till ett slags ämbetsmannaråd i st. f. till ett feodalt möte. Ledamöterna blevo genom en särskild ed konungen förbundna. Med Henrik VII blev p. konungens personliga redskap och kärnan i centralförvaltningen, och detta fortfor under de övriga Tudorerna. Genom Stuartregimen kom p. i misskredit, bl. a. avskaffade parlamentet större delen av dess domsrätt (1641). Antalet medl. i p. hade tidtals varit mycket stort, under de första Stuartarna omkr. 35 pers. Ur denna talrika församling utkristalliserade sig under tiden efter revolutionen 1688 en trängre krets, *the cabinet* (se Kabinett 2 och Storbritannien, historia), som blev och allfort är Englands verkliga regering. P. kom därefter i realiteten att få mycket ringa betydelse. Det fortlever dock och har vissa formella funktioner. Sålunda skola vissa av kronans beslut fattas i p., ss. inkallande, avslutande och upplösande av parlamentet och utfärdande av nya regl. Då alltså vissa regeringshandlingar ske i p., måste medlemmarna av regeringen, kabinettet, alltid vara led. av p. Då medlemskap betraktas såsom en utmärkelse, fortfara alltid även f. d. kabinetsledamöter att tillhöra p. Högre dignitärer o. a. framstående personer kunna dessutom utnännas av konungen till medl. I allt består p. numera av bortåt 400 pers., men då det